

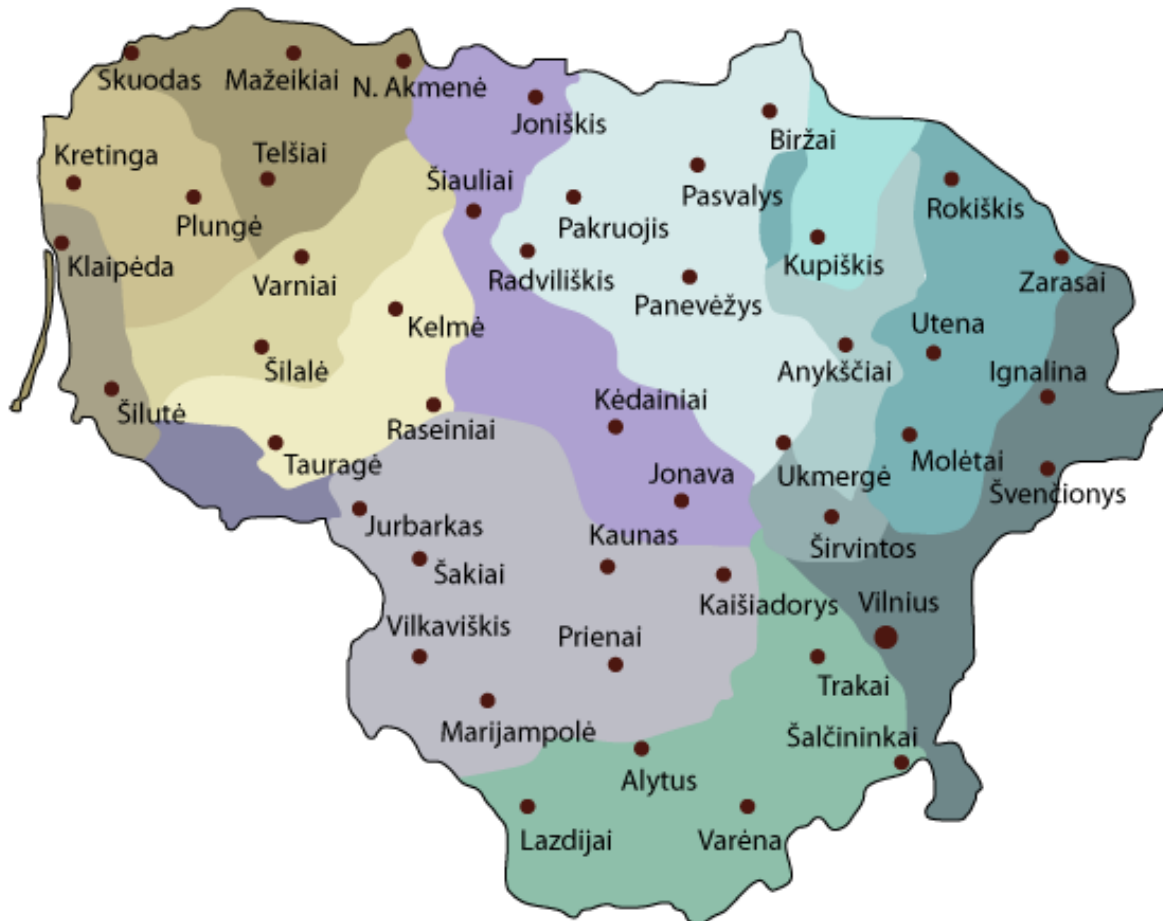
5.1 Lietuvos tarmės

Kalba – tautos kultūros, psichologijos ir filosofijos vaizdinys.

Tarmė – savitas pasaulio modelis.

Kiekviena kalba, kiekviena tarmė savaip modeliuoja žmogaus suvokiamą pasaulį.

Tarmių žemėlapis

Žemaičiai			Aukštaičiai					
Vakarų	[Yellow]		[Light Blue]	Panevėžiškiai	[Medium Blue]	Vakarų	[Purple]	Šiauliškiai
Šiaurės	[Light Yellow]	Kretingiškiei	[Medium Blue]	Širvintiškiai	[Light Purple]		[Light Purple]	Kauniškiai
	[Dark Yellow]	Telšiškiai	[Teal]	Anykštėnai	[Dark Purple]		[Dark Purple]	Klaipėdos krašto
Pietų	[Pale Yellow]	Varniškiai	[Light Blue]	Kupiškėnai		Pietų	[Teal]	
	[Pale Yellow]	Raseiniškiai	[Medium Blue]	Uteniškiai				
			[Dark Blue]	Vilniškiai				

www.emokykla.lt

Lietuvių kalboje skiriamos dvi pagrindinės tarmės – **aukštaičių** ir **žemaičių**. Aukštaičių tarmės pagrindu susiformavo bendrinė lietuvių kalba. Dabar lietuvių tarmių skiriamasis požymis – nevienodas kirčiuotų ir nekirčiuotų dvibalsių uo ir ie tarimas.

Pažvelkite į tarmes per lietuvių rašytojų prizmę.

5.1 Lietuvos tarmės

Žemaitės (1845–1921) pasaulis sodrus, konkretus, materialus, apčiuopiamas, šiurkštokeras – kaip ir pati **žemaičio kalbėsena**. Rašytoja vengia užuominų, abstraktumo, jausmingumo. Veikėjai nekalbūs, retakalbiai, pasveriantys kiekvieną žodį.

Vincas Krėvė (1882–1954) – **dzūkas (pietu aukštaitis)**, todėl kur kas švelnesnis, lyriškesnis, širdingesnis, net ir į nemalonius dalykus žvelgiantis šilčiau. Rašytojas vartoja daug deminutyvų, kurie padeda išreikšti švelnumą. Krėvės kūryboje atsiskleidžia Dzūkijos kaimo vizija, dzūkų kaimo buitė, kurioje daug giedros, poezijos, grožio.

Literatūra, išauganti iš tarmės, išsaugo tai, ko kitaip išsaugoti nepavyktų. Aukštaičių ir žemaičių rašytojų kalboje užfiksuotas savitas pasaulio vaizdas. Juk tarmės – mūsų dvasinės įvairovės liudininkės.

Kalbininkas, Lietuvos fonologijos mokyklos kūrėjas Aleksas Girdenis (1937–2011) rašė taip: „Kalba ir tarmė – tai ne šiaip ženklų sistema, tai savotiškas pasaulio modelis, lyg nepakartojami langai, pro kuriuos mes žvelgiame į pasaulį. Kuo daugiau tokių langų – tuo daugiau nepakartojamų žvilgsnių, tuo didesnė garantija, kad ir tauta, net ir visa žmonija daugiau sužinos apie pasaulį ir save pačią.“

Pagal doc. dr. Laimutės Bučienės paskaitą „Tarmė – kaip savitas pasaulio modelis“

